

se oli jo aika hyvä. Edellinen omistaja oli saanut sen jalostetuksi jo aika pitkälle ja hyväksi. Ja suuri kantakirja sonni oli siellä, siellä.

Maidon rupesimme lähettämään tietenkin Elantoon. Elannolla oli siihen aikaan jo oma meijerinsä ja maitokauppansa. Ja maidon lähetimme, kuten sanottu, Elantoon.

Kerran sattui sitten niin, että Väinö halus näyttää minulle kuinka Elanto on järjestänyt maidon tarkastuksen Helsingissä. Sano, jokaisesta maidosta mitä heille lähetetään, otetaan säännöllisesti näytteitä. Ja ne näytteet pantiin omalaatuiseen semmoseen laitokseen, jossa oli, jossa oli semmosia niin kuin pieniä kuppia ja niissä, niissä oli ohut puuvilla kerros. Niissä oli sitten, tän puuvilla kerroksen lävitse oli siilattu vissi määrä maitoa. Ja sen väri oliko se harmaa, jos se oli harmahtava, niin oli hyvin likasta maitoa ja mitä valkoisempi ja puhtaampi se oli sen puhtaanpaa oli maito. Ja tällä tavalla, tämän tällaisen tarkastuksen perusteella Elanto antoi sitten huomautuksia sitten niille joittenka maito osoittautui likasemmaksi. Mutta minä en tiedä antoko se tunnustuksia niille, joittenka maito oli suhteellisen puhdasta.

Mutta sattui kerrankin niin, että nämä näytteet oli numeroitu, niin että minä en voinu niistä minkään nimityksen perusteella hakea. Mutta minä osoitin erästä, joka oli tavallista valkoisempi ja puhtaampi ja numero haettiin ja se sattui juuri olemaan Bisan maitoa. No sen minä kyllä uskon, sillä tämä minun karjakkoni oli harvinaisen tunnollinen ja siisti ja hyvä.

En muista, muista niitä ja enkä ollu siihen aikaan vielä niin innostunut maanviljeliäkään, että olisin erikoisemmin niistä ollu kiinnostunut. Mutta muistan vaan, että peltoa oli, pelto oli kaikesta päättäen vanhaa merenpohjaa ja luultavasti hedelmällistä. Mutta meille sattui sinä keväänä kun siellä olimme, niin sattuiakin tulemaan tavallista voimakkaammat tulvat.

En osaa sanoa varmuudella mitä siellä viljeltiin, mutta ei siellä mitään erikoisempaa. Siellä oli tietenkin ruista ja ennen kaikkea kauraa, jota tarvittiin karjalle.

Olen jo kertonu siitä, että minun hyvä karjakkoni, onnistunut karjako oikein, lupas lähtee jos minä otan taloudenhoitajaksi erään määrätyn henkilön. Minun täytyy ottaa hyvän taloudenhoitajani Ingridin tilalle, jota en olis millään päästänyt, uusi taloudenhoitaja koska Ingrid oli menossa naimisiin. Ja en saanu karjakkooni mukautumaan ja ei siinä auttanut muu kun hakee sitten uuden ja sain toisen joka nyt ei ollu vallan edellisen arvoinen, mutta kuitenkin hyvin, hyvin toimeen tuleva. Ja täytyy ottaa se kyseessä oleva, meille tarjoutuva taloudenhoitaja.

Kerron tässä nyt, että kyllä se oli vähän maineensa veroinen, veroinen, jos ei se nyt juuri ollu sellainen, ehkä sellainen kuin mitä edellinen taloudenhoitajani häntä piti. Sillä eräänä päivänä tuli

minun luokseni talon miespalvelijoista nuorehko poika, joka oli tullut taloon sillä tavalla, että hänen äitinsä oli leski ja oli töissä Elannossa ja oli käynyt mieheni luona kysymässä eikö hän saisi väliaikaisesti työtä pojalleen siellä maalla. En tiedä mistä syystä hän halusi poikansa sinne, mutta niin joka tapauksessa poika tuli ja se oli, sillä teetettiin tavallisia maatilalla olevia töitä ja hyvin se tuli toimeenkin.

Kunnes sitten eräänä päivänä se tuli minun luokseni ja kertoi, sano että hän oli edellisenä iltana jomennyt nukkumaan ja luki vähän sängyssä ja lamppu paloi vieressä olevassa pöydässä kun tämä taloudenhoitajani, nuori nainen, tuli sisälle, sammutti lampun ja tuli hänen viereensä sänkyyn. No hän nousi tietenkin kiireemmän kautta ylös ja niin lähti tämä taloudenhoitajakin.

Hän pyysi, että enks minä voi sille sanoa, että noin hän haluaa olla rauhassa eikä halua millään tavalla seurustella sen kanssa. Minä sanoin, en minä yleensä puutu ihmisten yksityisasioihin, mutta voinhan minä vähän vihjaista. Ja tähän tämä juttu loppui, mutta minä ymmärsin sitten kylläkin tämän karjakkoni mielipiteet, sillä se oli luultavasti jollain tavalla erikoisesti tunnettu naishenkilö.

Ennen kuin lähdimme Bisasta, sain kokea vielä muutamia jonkin verran politiikkaan vihjaavia seikkoja. Meillä oli talossa ympäristön ainoa apilansiemen hankaaja. Ja maanviljelijät tulivat kevättälvella etupäässä hankauttamaan tulevalle kasvukaudella kylvettävää apilansiementä.

Kuulin silloin, että eräs kunnan pomoista, nimeä en tänä hetkenä muista, oli tulossa, tulossa siinä asiassa meille Bisaan. Katsoin asiakseni olla kohtelias ja järjestin kahvitajoilun ja kutsuin sanotun isännän kahville. Se oli, siinä ei ollut mitään, siinä ei puhuttu mitään apilansiemenestä sen enempää kuin maanviljelyksestä, sillä sanottu kunnanmies alkoi heti sillä, että piti minulle nuhdesaarnan siitä, että suomalaiset tunkeutuvat tänne ruotsalaisten alueelle.

Tämä nuhdesaarna oli niin mielestäni kärkevä, että katsoin parhaaks olla etupäässä ääneti, jotta ei mitään suurempaa tappelua olisi voinu syntyä. Samaan luokkaan lasken ne nimismiehen toiminnan. Hän oli jo aikasempan kesällä ohi ajaessaan Porkkalan niemeen poikennut taloon ja tehnyt huomautuksen siitä, että talon alueella maantien vieressä olevassa aidanseipäät ovat, ovat käyriä ja ovat kallistuvat maantielle päin ja ovat jo vaarallisia ohikulkijoille. Mutta tästä hän ei mitään, tässä riitti hänelle vaan tämä huomautus, koska minä sanoin, että ne aidanseipäät on siinä ollu edellisiltä omistajilta ja minulla ei ole mitään ollu tekemistä niitten kanssa.

Mutta sitten saimme suorastaan haasteen. Toisin sanoen mieheni sai haasteen Kirkkonummen käräjille, siitä että olimme antaneet kissan olla ilman kuonokoppaa vaikka oli alue julistettu vesikauhalueeksi. No tälle emme voineet mitään, mutta kun käräjät tuli niin, niin meidän oli tietenkin siihen vastattava. Mieheni sai tietenkin haasteen. Siihen aikaan juuri Väinön tuttava Sulo Vuolijoki, hänen tuttavansa valtiopäiviltä, oli alottanut juuri, taikka lakimiesopintonsa ja oli

harjottelijana tuolla sanotuilla käräjillä. Väinö antoi hänelle tehtäväksi puolustaa, puolustuksen tässä jutussa ja Sulo Vuolijoki, joka mielellään käytti tilannetta hyväkseen saadakseen siinä vähän, vähän omalaatuista, omalaatuisiaan sanontojaan käyttää. Hän otti asian ajaakseen ja kertoi myöhemmin, että hän ilmoitti, että kissalla oli penikoita ja oli sen takia hyvin epämurkavaa laittaa hänelle kuonokoppa. No täähän ei auttanu, mutta pienen sakon siitä Väinö sai. Sittemmin olen kuullut, että sanottu kissa olikin kollikissa.

Tällä välin oli mieheni jo ostanut erään pikku talon Helsingin, lähempänä Helsingiä, toisin sanoen silloisen Grankullan aseman lähetyviltä. Ja suunnitteli jo muuttoa. Muuttoa ennen hän oli jo sinne, sinne toimittanu kaikki tilaukset mitä sen, sen mahdollisesti sen päärakennuksen kuntoon laitta-miseksi. Hän oli jo tehny sopimuksen erään tuttavansa arkkitehdin kanssa, joka siihen laittoi piirustukset.

Ja ryhtyi sitten toimenpiteisiin myydäkseen Bisan. Minä olin jo niin tottunut siihen Bisaan. Hän löysikin ostajan, oikeastaan kaksi ostajaa, kaksi nuorta miestä. Helsingiläisiä tietenkin, olivat hakemassa itselleen maatilaa. Siihen aikaan alkoi jo aika yleisesti tuo herrasmiesten halu ostaa maatiloja ja niin se oli tarttunu näihin kahteen nuoreen mieheenkin. Ja kauppa tehtiin ja talo siirtyi heille. Mitään suuria, suuria kauppavoittoja emme siitä saaneet varsinkaan kun se oli meillä ollu niin lyhyen ajan. Ja muutimme sitten kevättälvella, niin että pääsimme vielä jääkelillä osan, osan merta myöden, meren rantaa myöden viemään muuttokuormamme tähän uuteen ostamaamme taloon, jonka nimi oli Lillhemtans. Se oli kanssa ruotsalaista aluetta ja Espoossa. Mutta ei mitään niin fanaattisen ruotsalaista kun, kun Kirkkonummella oli ja sitä paitsi eihän meidän tarvinnu niistä sitä paitsi siitä välittääkään.

Kun muutimme Kirkkonummelta Bisaan, niin meillä oli oikeastaan Lillhemtansiin jo uusi isäntäkin tullut. Se oli tullu Kirkkonummella ollessa. Olin syksyllä, syyskuussa jonkun aikaa, taikka oikeastaan aika kauankin, Helsingissä mieheni silloisessa yksityisasunnossa sitä odottamassa. Muistan muuten kun tulimme junalla ja toimme Mikkoa sinne Kirkkonummelle, Tolssin pysäkille, josta hevosella ajettiin, ajettiin Bisaan, niin samaan vaunuun sattui tulemaan, tulemaan silloin siinä juuri hiljattain maanviljelijäiksi ryhtyneet ja Elannon hallintoneuvoston jäsen Lauri av ⁻⁴Herlin, sattui samaan vaunuun. Ja kun hän tietenkin pääsi selville millä matkalla me olimme ja hän siitä omalle asemalleen mennessä erikoisesti lausui onnittelunaan, että opettakaa nyt pojalle heti kirjanpitoa. Se oli Herlinin toivotus Mikolle. Minä en tiedä, minä en ollu mikään taitava kirjanpitäjä mutta kyllä kai se Mikko sittenkin on sitä oppinut.

No ennen kuin varsinaisesti siirryn uuteen maalla olevaan asuntoomme Lillhemtansiin, niin kerron isä kun oli tullut, olen jo kertonut, että Väinö oli valittu Elannon toimitusjohtajaksi. Ja hän jätti mielellään asianajohomman ja myi sen silloiselle apulaiselleen. Mutta olimme sitä ennen kun olimme Bisan ostaneet ja tarvinneet rahaa, myyneet osakkeemme Temppeilikadulla samoin kun asuntoosakkeemme alku yhtiössä. Ja niin ollen, isällä ei ollu suorastaan silloin kun, jo silloin kun muutimme Bisaan, isällä ei ollu suorastaan mitään jääny järeille mitään helsinkiläisasuntoa. Hän teki silloin sopimuksen Elantoon juuri vähää ennen häntä tulleen johtaja Salmion kanssa. Salmio oli ostanu uuden osakkeen Pitkänsillan rannasta ja siinä oli yks huone, jolla oli oma erikoinen sisäänkäytävänsä. Ja tämän huoneen Väinö sai vuokralle. Se oli verrattain tilava huone, niin että sinne sopi sentään, sentään Väinön suuri kirjoituspöytä ja kirjahyllyt ennen kaikkea, niitä emme kuljettaneet minnekään mukaamme, näihin maaseutu asuntoihin. Ja muuten siinä nyt oli kaikki semmonen välttämättömät huonekalut sänky ja, ja kaikki muukin täysin tarvittava. Olipa vielä varasänkykin minua varten, siltä varalta, että kävinsin Helsingissä ja joutuisin siellä olemaan yötä, niin kuin jouduinkin sitten, sitten Mikkoa odottaessani olemaan siellä melkein kai pari viikkoakin.

Ja nyt kun olimme, nyt kun Mikko, niin kuin edellä kerroin, vein tietenkin Mikon silloiseen Kirkkonummella olevaan asuntoomme, mutta sitten hän muutti seuraavana keväänä meidän mukanamme Helsinkiin. Mieheni oli muuten tällä välin joutunut saamaan uudenkin viran. Hän oli joutunut silloisen hallituksen jäseneksi, en muista millä nimellä, mutta rahaministerin mallisen toimen hän sai. Se oli silloinen tavallaan meidän väliaikainen hallituksemme, Tokoin hallitus, joka sitten hajos vähän noin syyspuoleen mennessä.

Mutta minun tehtävänäni oli laittaa sitten tämä uusi talo, jonka nimi oli Lillhemtans ja oli Espoossa, myöskin ruotsinkielisellä alueella, mutta kuten äsken sanoin, ei niin fanaattisella kuin Kirkkonummella, sopivaan meille sopivaan kuntoon ja ainakin sellaiseks, että se joka tapauksessa ei ollut suuria rahasummia nielevänä.

Ensimmäinen tehtävä siinä oli kuten minun miehelläni ainakin, näissä kun uuteen paikkaan tulimme, hän ryhtyi korjaamaan asuntoa, päärakennusta. Oli tehny sopimuksen erään tuntemamme arkki-tehdin kanssa, joka teki siihen aika mukavat piirustukset ja suhteellisen vähällä työllä saimme siitä sopivan asunnon. Alakerrassa oli vanhasta asunnosta kolme pienenpää huonetta ja yks iso sali-huone, joka oli ilman lämmitystä ja oli ja semmoseks se jäi meilläkin. Siihen laitettiin sitten vinttikerrokseen kolme huonetta, joista, joista Väinön isä, vaari, sai yhden huoneen ja toinen huone oli etupäässä Maijan ja Liisan hallussa makuuhuoneena ja kolmas huone varsinaisesti rakennettiin meidän aikanamme, josta olis keittiöstä suora, jonne oli keittiöstä suora portaat ylös, siitä saatiin vinttihuoneesta kotiapulaisten huone.

Kun muutimme sinne oli tässä vielä tämä rakentaminen kesken. Niin, mutta mikä oli mukava siinä oli suuri lasiveranta, joka oli vielä lämpimällä puolella, niin että jo aikaseen keväällä voimme siellä oleskella.

.... kelillä kuormat vielä tuomaan. Ja uunit oli tässä myöskin jo silloin korjattu, niin että me voimme lämmittää ja asettua asumaan vaikka viimeistelyitä kyllä vielä tehtiin.

Talo oli aikasempaan ollut erään teurastajan talo. Ja sitä varten siellä oli suuri rakennus, josta myöhemmin oli tehty navetta. Ja navetassa oli muutamia lehmiä. Oli neljä tai viis, en oikeen enää muista, ja samassa rakennuksessa taikka oikeastaan niin kun samassa tilassakin oli talli kahdelle hevoselle ja muita elukoita siellä ei kai ollukaan silloin kun sinne tulimme.

Talossa ei ollu mitään erikoisia mukavuuksia, ei ollut viemäriä eikä vesijohtoa. Viemärin silloinen rakennusmestari siihen laitto ja jonkinlaisen säiliön, johon se ensin kerättiin ja joka sitten osaks, osaks noin meni pellonojia pitkin pois.

Vesi oli kaivosta haettava. Se oli mäen alapuolella, jossa myöskin oli talon sauna. Saunan vieressä hyvä kaivo ja hyvä vesi. Mutta kaikki mitä talousvettä tarvittiin, niin se oli kanniskeltava.

Talossa oli vielä yks pienenpi rakennus, huone ja keittiö, jota käytettiin ensin rakennusmiesten asuntona, sillä rupesimme heti rakentamaan vähän matkaa päästä talosta olevalle mäenrinteelle uutta työväen rakennusta. Siihen rakennettiin kaksi huoneistoa, huone ja keittiö kummassakin. Ja puutavara tähän saatiin hiukan, hiukan sanokaamme nyt vaikka omituisesti. Silloin kun olimme menneet naimisiin ja asuimme Oulunkylässä, muista selvästi kun Väinö tuli kotiin ja kerto ilosesti, minä olin, poikkesin matkan varrella yhteen huutokauppaan ja huusin sieltä kaks hehtaaria maata. Mitä sinä puhut, minä kerroin. No jaa, ne meni niin huokeella, että minä, minä, ei niillä ollu kunnan ostajia ja minä huusin ne. En muista sitä hintaa, mutta se oli vallan noin, hyvinkin alhainen, niin että silloin sitten huonojenkin raha-asioitten vallitessa sen kykeni kylläkin maksamaan. Olin kerran Väinön kanssa katsomassa sitä. Se sattui eräänä saman vuoden juhannuksen seutuvissa ja oikea hyttysvuosi. Ja tämä maapala oli semmosta matalahkoo, hiukan kosteahkoo maaaluetta ja siellä oli niin paljon hyttysiä, etten minä kunnolla kyennyt ees katsomaan minkälaista metsää siinä oli. Mutta tää oli jo kasvanutkin muutaman vuoden tämän jälkeen ja Väinö teki erään rakennusliikkeen kanssa sellaisen sopimuksen, että rakennusliike toimittaa meille siihen tulevaan, suunniteltuun rakennukseen rakennusaineet valmiiksi, valmiiksi sahattuina ja saa vastavuoroo sieltä ottaa puita, tukkia siitä meidän metsäalueestamme ja tehdään sitten molemmin puolin laskelmat ja tehdään tili, maksaa se joka, jolleka se sitten se loppusumma kuuluu.

Ja niin saimme hyvät rakennusaineet siihen uutta rakennusta varten. Ja sitä varten oli paikkakunnalla taikka oikeastaan Helsingistä saimme aika hyvän rakennusmestarin.

Heti kun oli päärakennus saatu asianomaiseen kuntoon niin sanottu rakennusmestari ryhtyi rakentamaan tätä uutta työväen rakennusta meille. Sillä välin oli, oli jo sattunu se niin kutsutun syksyn suurlakko, jolloinka rakennusmiehet lähtivät meiltä rakennukselta pois ja tämä rakennusmestari, joka hoiteli sitä varsinaista työntekoa sano minulle, että en minä oikeastaan tohon joukkoon kuulu, mutta en minä voi myöskään tänne jäädä, sillä se herättäis pahennusta. Minä palaan takasin sitten kun lakko on loppunu. Ja niin hän tekikin ja hän otti sitten rakentaakseen myöskin työväen rakennuksen.

Olen ennen jo kertonu, mutta en malta olla tässä vielä kertomatta erästä episodista. Rakennuksella oli ensinnä tietenkin tehtävä, tehtävä kivijalka ja tässä rakennusmestarilla oli, oli sekä varsinainen ammattimies että sen apulainen. Apulainen oli mielestäni hiukan erikoisen näköinen. Muistutti erästä huomattavaa elokuva näyttelijää ja se kiinnitti minun huomiotani. Ja luultavasti katselin sitä vähän kun se vähän erikoisesti niin että se herätti sen huomiota. Niin se sano minulle suoralta kädeltä, minä olen oikeastaan ammatiltani korttihuijari. Ja kerto samalla, että hän on koko sodan ajan matkustellut Helsingin ja Varsovan väliä junassa ja harjottanu sitä ammattiansa. No minä kysyin sitten, no mutta minkäs takia te nyt tulette tällaiseen huonommin palkattuun ja aika ras-
kaaseen työhön, kun teillä on ollu sellainen erinomainen ammatti? Hän vastas minulle että, tulini liiksi tunnetuksi. Ja oli se vaara joutua kiinni, niin täyty välillä ottaa jotakin muuta työtä ja sellaista josta, josta häntä kaikista vähiten voidaan epäillä.

Ehkä sitä noin huvitti tämä minun lausuntoni. Hän kerto sitten vielä, minä näin, että hänellä oli käsivarsissa tatuointia. Oli hyvin kaunis tytön muotokuva siinä, ihan niin kuin noita pieniä, juuri niin kuin hienoinpia miniatyyrivalokuvia. Se herätti minun huomiotani ja hän huomasi sen ja sano, sen on eräs espanjalainen tyttö siihen tehnyt, hän sanoi. No te olette sitten ollu Espanjassakin? Minähän olen suorastaan kansainvälinen korttihuijari, hän sanoi. Ja hän oli siellä sen aikaa kun, kun noin, kun hän katsoi sopivaksi jatkaakseen entistä ammattiaan.

Minulla oli siellä silloin myöskin nuorin sisareni Alli, joka harjotteli puutarhaammattia, johon hän menikin sitten myöhemmin puutarhakouluun ja sai siitä itsellensä aika hyvän ammatin.

Ja kuulin jälestä päin sitten, että tämä kansainvälinen korttihuijari oli kehastanu, että kyllä minä olisin voinu oikeastaan ton tytön vietellä, mutta en ryhtyny siihen, koska rouva oli niin ystävällinen minulle.

Lopuksi tulivat kaikki valmiiksi, sekä meidän päärakennus että tämä työväen rakennus ja mutta sitä ennen oli oikeastaan se oli, se oli kanssa Väinön hommaa. Minä olin vielä toistaiseksi enemmän

passiivinen, hoitelin kai sitä vasta muutaman, vasta alle vuoden vanhaa Mikko-poikaani. Ja mitä minä touhusin, sitä en osaa sanoa, mutta, mutta Väinö oli jo sillä välin paitsi huolehtinu näistä rakennushommista, tilannu meille, meille syysistutusta varten omenapuita ja marjapensaita ja sitten hän, hän haki puutarhurin. Ja siinä hän onnistui. Hän sai Seppälä-nimisen nuoren miehen, joka juuri oli valmistunut puutarhakoulusta ja oli asiaansa kovasti innostunut ja hoiti kaiken hyvin. Ja sitä paitsi Väinö oli jo tilannu meille lava-akkunoita, akkunoita ja ne kaikki tuotiin, tuotiin sinne silloisen kesän aikana.

Ja sitä paitsi Elannossa oli siihen aikaan, ei ollu siihen aikaan vielä mitään maatilaa ja eikä mitään autoja. Niitähän ei silloin vielä Helsingissä yleensä kulkenukaan. Ja noin Elannossa oli joukko hevosia, jolla vedettiin Elannon tehtaan tuotteet myymälöihin.

Olimme onnistuneet saamaan sopivan ja hyvän puutarhurin. Hän oli vasta juuri tullut puutarhakoulusta ja innostunut ja laitto kaiken hyvään kuntoon. Lavoja oli, en lukumäärää muista, mutta niitä oli aika, aika paljon. Ja sitä minä ihmettelen mistä hän sai siihen oikein hyvän lavamullan, sillä se siinä oli. Mutta lantapohjan hän sai Elannosta.

Elannossa ei ollu siihen aikaa autoja vaan kaikki tavara kuljetettiin myymälöihin hevosilla ja sitä varten oli oma tallinsa ja, ja tietenkin hevosensa. Ja tähän otettiin kuivikkeeks turvepehkuu ja niin se oli mitä erinomaisinta lavapohjaa.

Ja tämän pohjan päälle laitettiin sitten lämpimät lavat. Ja puutarhuri kasvatti kurkuntaimet.

Isä oli myöskin siihen aikaan innostunut vielä vähän puutarhasta ja hänellä oli kai jonkun verran aikaakin vaikka hän, hän hoiteli niin kutsuttua finanssiministerin virkaa, jolla oli joku toinen nimi, mutta en nyt muista sitä.

Tämän puutarhurin johdolla istutimme ne ja minäkin alotin jo sanokaamme nyt, puutarhaopiskeluni, jossa minulla oli sen verran vaan pohjaa, mitä minä kotona aikoinani olin, olin katsellut isän puutarha, omenapuu- ja muita istutuksia ja käynyt Lepaalla säännöllisesti hakemassa keväällä kukantaimia. Hankin ennen kaikkea kirjallisuutta. Niiltä ajoilta on minulla vieläkin täällä, täällä kokoelma ruotsinkielistä puutarhaystävien julkaisua ja sitä paitsi löysin erään saksankielisen pikku kirjasen, jossa oli, oli sanokaamme nyt vaikka reseptejä apulantojen käytöstä eri kasveille.

Sellaista meillä ei siihen aikaan ollutkaan. Ja tämä pikku kirjanen oli sitten pitkän aikaa yleisenä käsikirjana kaikkien Suomen puutarhurien kesken, kunnes sitten myöhemmin, myöhemmin mahdollisesti, todennäköisesti hiukan uusittuna tuli nämä reseptit näihin uusiin puutarhaoppikirjoihin.

Myöskin viinimarjapensaita hankimme. Ja onnistuimmekin saamaan todennäköisesti aika hyvää lajia. Ja sitä paitsi se paikka johonka ne istutimme, sattui olemaan oikeen hyvä viinimarjapensaiden kasvupaikka. Se oli, se oli lievällä rinteellä, jonka alapuolella kulki, kulki luonnonoja, jossa vesi virtas, virtas sen takana olevasta pelto ja metsä alueelta.

Navetta oli suuri rakennus. Se oli aikoinaan ollut, koko talo oli aikoinaan ollut teurastajan omistama. Ja hän oli rakennuttanut tämän navetan, jossa hän säilytti elävänä ostamiaan lehmiä ja teurasti niitä tarpeen vaatiessa. Siinä oli oma, oma keittiössä ja keittiötä vastapäätä jäähdityshuone, jossa oli aika suuri sementtinen allas, johonka saimme, saimme veden. Ei kylläkään vesijohdosta vaan lähellä olevasta aika kylmästä lähteestä vetämällä sitä sinne. Meillä tämä rakennus oli navettana ja tallina. Se oli siis suuri, että sinne soveltui sekä meidän kaks hevostamme että noin neljä tai viisikö niitä oli niitä lypsylehmiä, jotka myöskin siellä oleskelivat. No tuli näistäkin jonkun verran lantavettä. Minä annoin, annoin laittaa kourut, jotka johtivat sitä, sitä lantavettä sinne, sinne navetan alla olevaan sementtiseen kellariin, joka oli tämän teurastajan vanha teurastushuone ja ruhojen säilytys huone. Ja täältä johdettiin salaoja, salaoja, tosin se täytyi laittaa maastoon, jossa oli meidän myöhemmin lava-akkunat ja sen alla, sen alapuolella olevaan viinimarjapensaidkoon, jossa se haarautettiin ja josta se lopullisesti meni tähän talon peltöjen lävitse kulkevaan laskuojaan. Mutta lannoittajana tämä oli hyvää, sillä se vesi jota navetasta tähän, tähän jonkinlaiseen säiliöön siis tuli, oli jo siis laimennettua ettei se millään tavalla haitannut viljelystä. Päin vastoin se teki sen viinimarjapensaiden maaston sopivan hedelmälliseksi viinimarjoille. Siitä saimme, koko sen ajan kun olimme, hyviä satoja ja erikoisen suuria ja maukkaita mustia viinimarjoja. Punaseen se ei luultavasti niin paljon vaikuttanu, mutta mustat viinimarjat olivat aivan erikoisen herkullisia.

Puutarhurini, niin kuin jo sanoin, oli vasta päässyt puutarhakoulusta ja hoiteli taimien kasvatusta. Alotimme myöskin jonkin verran kaalinviljelystä. Niitä varten oli kylmiä lavoja. Puutarhurilla oli monen moisia muitakin maustekasvia, joita minä en siihen aikaan edes tuntenut.

Meillä kävi silloin tällöin aina joitakin punakaartin päällikkömiehiä tarkastamassa ja aina oli uhka, että toinen, että puutarhurikin vietäis, mobilisoitais sotaan. Jo toinen meidän varsinaisista maatyömiehistä oli viety, komennettiin sinne ja hän oli sellainen, jo luonnostaan semmonen rauhaa rakastava mies. Se oli vallan kauhussaan, kun hänet vietiin. Ja ihmeellistä kyllä, ei hän kerinny kylläkään olemaan varsinaisessa sodassa kauaa. Ja minä sain hänet sieltä, sieltä vankileiriltä pois. Se oli luultavasti niitä ainoita, joita sieltä luovutettiin. Sitten kun sota loppu nimittäin.

Puutarhurinikin lähti myöhemmin, myöhemmin katsoi parhaaks lähteä. Eräänä yönä hän oli hävinnyt ja minä tiesin sitten, että hän oli onnistunut löytämään jonkun kulkureitin rintaman lävitse, päästen, päästen valkosten puolelle.

Ja puutarha jäi sitten minun haltuuni. Meillä oli siinä naapuritalon muonamiehen vaimo, joka oli muuten aika näppärä ja jolla luultavasti oli jonkun verran kokemusta aikaisempina olevien Grankullan puutarhurien töissä. Sain hänet sinne ja yhdessä me sitten, minä luin aina puutarhakirjaa, joka paikasta ja tämä Tuomiska, se teki kaikki, kaikki varsinaiset työt siellä. Kun puutarhurini lähti, niin hän oli jo kerinnyt istuttaa kurkuntaimet. Ja siinä meillä olikin työtä perehtyä näitten hoitoon. Ne kasvoivat alkuun varsinkin erikoisen hyvin ja saimme jo, saimme jo, olin hyvin ylpeä siitä, saimme sitten sodan päätyttyä jo vapuksi sieltä kurkkuja torille. Kerron myöhemmin vielä näistä puutarhajutuista. Mutta poikkeen silloin aktuelliseksi tulleeeseen asiaan.

Venäläiset olivat tuoneet sinne kiinalaisia metsänhakkuuseen. Ne hakkasivat halkoja Helsingin ympäristön metsistä. Meilläkin oli pelättävissä, että ne tulisivat, tulisivat sinne Lillhemtansin metsiin. Ja tämä oli vanha pikku talo, jossa metsäpinta-ala oli hyvin pieni. Ainoa paikka missä oli oikeastaan hyvää metsää, oli talon takana oleva jonkinlainen puutarha-alue, jossa oli mitä kaunein koivikko. Olis ollu surku päästää siihen, siihen halon hakkaajia hakkaamaan tätä talon ainoata kaunistetta.

Kiinalaisista oli kaikenmoisia juttuja liikkeellä. Ennen kaikkea, sanovat, ne palelivat vaikka olikin kesä vielä, tosin jo syyskesä silloin. Ne palelivat täällä kylmässä maassa ja koittivat löytää itellensä jotakin suojaa. Niinpä ne olivat muun muassa löytäneet Helsingin hautausmaan jonkinlaisen puhtaanapitolaitoksen varaston ja sieltä, sieltä löytäneet seppeleissä olevia silkkisiä leveitä, leveitä nauhoja, joista ne tekivät itsellensä kaulaliinat. Sitä paikkakuntalaiset vähän noin paheksuivat, mutta en tiedä ryhtyivätkö ne mihinkään toimenpiteisiin sen estämiseksi, sillä kohta puoleen sitten koko kiinalaisjoukko siirrettiin pois, ainakin Helsingin lähetyviltä, minä en tiedä joutuivatko ne kokonaan muuttamaan pois, sitä en tunne.

Sitten eräänä päivänä näin erään tuntemattoman miehen kävelevän maantiellä siinä rakennuksen lähetyvillä ja katselevan ympärilleen. Arvelin, että tossa on nyt se metsähakkuitten työnjohtaja. Se oli suomalainen eikä venäläinen. Ja menin tapaamaan sitä ja hän kertoi sitten että, minulle että, heillä on tarkoitus tulla nyt hakkaamaan täältä, tältä seutuvilta halkoja. Minä kysyin, mitä varten te näitä metsiä täällä hakkaatte? Strategisista syistä, tuli komea vastaus. Minä sanoin, jos noin teidän ohjelmaanne ei pahasti muuta, niin minä ehdottaisin, että siirtäisitte tämän meidän talon hakkuut vähän tuonnemmaksi. Minä olen nyt täällä yksin, mieheni on Helsingissä ja hän tulee vasta noin viikon, viikon lopulla täällä käymään. Minä voisin hänen kanssaan keskustella asiasta ja silloin voisimme sopia uudelleen.

Olin aikasempan jo soittanu, soittanu asiasta miehelleni, että on pelättävissä, että hakkuut siirtyisivät myöskin Lillhemtansin pieniin metsiin. Ja hän sanoi minulle silloin, että venäläisiltä loppuu kohta rahat, koita saada siirtoa, niin ehkä tästä säilymme. Kun siinä jonkun aikaa keskustelimme, niin hän ilmoitti, niin minä sain sentään sen käsityksen, että hän oli valmis siirtämään jotain pientä palkkiota vastaan. Ja kysyin summaa, en muista nyt tänä hetkenä, mutta ei se mikään suuri ollut, minä melkein juoksin rakennukseen hakemaan sitä rahaa ja maksoin sen. Ja niin olivat strategisten syitten perustalla Lillhemtansin kaunis koivikko säilynyt.

Olen kertonut jo tuosta puutarhuristani ja hänen kevätoimistaan ja myöskin siitä, että hän kerkis istuttaa lavakurkut lavoihin ja ne jäi meidän, Tuomiskan ja minun varsinaiseen hoitoomme. Ja että, mainitsin jo, että ensimmäiset kurkut saimme sentään siinä toukokuun alussa Helsingin torille. Helsingin torikauppaa hoiti sanottu Tuomiska ja taitava myyjä hän olikin. Hän sai aina kaikki kuormansa, kuormaansa varatut, myytäväks varatut tavarat myydyksi.

Mutta sitten sattui meille, en tarkalleen muista, oliko se jo tänä ensimmäisenä vuonna vai oliko se toisena, mutta joka tapauksessa tapaus, joka oli aina, aina kurkunviljelijäin kauhu. Me saimme punasen punkin kurkkulavoihimme. Ja se on punkki, joka, joka lyhyessä ajassa kykeni imemään kurkuntaimenlehdet aivan kuiviksi ja kurkkusadon aivan menetetyksi. Luin kaikkia puutarhakirjojani, mutta en löytänyt mitään varmaa juttua, mutta siellä oli vihjaus muun muassa siihen, että tupakansavu ja tupakkapöly olis niitä, onnistuis hävittämään nämä punkit. Sitä varten muistin, että Elannon varaston hoitaja, joka hoiti myöskin, myöskin Elannon tupakkakaupan, että hänellä täytyy olla suhteita noihin suuriin tupakka, Helsingin lähellä oleviin tupakkatehtaisiin. Ja soitin hänelle ja hän oli valmis minulle toimittamaan ja

sainkin joukon tupakkapölyä, jota sitten käytin sanottuja punkkeja vastaan. Mutta ei siinä auttanu pelkästään se pöly, meidän täyty koittaa saada siitä savua ja niin otimme, otimme rautasen leipomopeltin ja siihen , siihen panimme hehkuvia hiiliä ja näitten hiilien päälle tätä tupakka-pölyä ja sellainen pantiin lava-akkunoihin, yhteen akkunaan ja lava-akkunat, akkunat suljettiin. Mutta ei ne hiilet siinä palaneetkaan, eikä savua tullutkaan oikeen niin silloin minä keksin, että Tuomiska hiukan palkeitten malliin nosti ja laski semmosta lava-akkunaa ja niin hän teki ja niin me saimme,saimme sekä hiilet palamaan että savun muodostumaan ja että tää savu levis sitten siitä ympäri toisiinkin lavoihin, toisiinkin lava-akkunoihin. Ja tällä tavalla saimme savustettua tällä tupakkapölyllä, pölyllä koko lavalaitoksemme. Mutta, siitä meinas tulla pahat seuraukset. Kun olimme jo, kun kaikki tämä oli valmista, niin Tuomiska tuli sairaaksi. Se oli niin pahoinvointinen, että meinasin jo ruveta hakemaan lääkäriä kun hän sitten ilmoitti, että nyt se alkaa mennä ohi. Ja niin se menikin sitten loppujen lopuksi ohi, mutta pahalta se näytti. Mutta punkit olivat myöskin hävinneet. Ja se mihin pyrimme niin olimme juuri sen tällä saavuttaneet, mutta en olis toiste siihen ryhtynyt, sillä se näytti aika pahalta.

Saimme hyvän kurkkusadon ja kurkku teki hyvin kauppaansa ja oli hyvät hinnat, koska Helsinki oli ollu juuri, juuri melkein kokonaan suljettuna kaikelta vihanneksilta. Varsinkin kun vihanneskauppa sitä ennen oli ollu hallissa jokseenkin kokonaan venäläisten käsissä ja nämä olivat sieltä sitten poistuneet, eikä ne muutenkaan olis voineet mitään vihanneskauppaa harjoittaa.

Ruokapula oli silloin aika yleinen muuten, siinä sen varsinaisen niin kutsutun kapinan aikana. Helsinkiläisiä rouvia kävi meilläkin aina silloin tällöin kysymässä olisko jotakin ruokatavaraa saatavissa. Mutta eihän meillä oikeastaan ollu. Minulla oli suuri joukko, joukko omasta kohti, kohti ja sitä paitsi Eetu Salin, joka meidän kanssamme oli aikoinaan yhden kesän ollut Porkkalassa ja jonka kanssa olin silloin kalastanut ja muuta, hän oli sen kapinaliikkeen alku-aikoina liittynyt siihen mukaan, ollen jonkinlainen, en nyt varmuudella tiedä, mutta jonkinlainen ruoka. No joka tapauksessa, hänen, hän oli silloinkin kun hän oli, oli siihen, siihen niin kutsuttuun kansanvaltuuskuntaan liittynyt, sanonut, että olen niin monta vuotta kulkenut työväen mukana, että nyt kun se lyö päänsä seinään, niin en voi olla menemättä. Mutta hän huomasi sittenkin tehneensä tyhmyyksiä ja jäi pois. Hän toimitti tosiaankin jonkinlaista propagandalehteä, mutta senhän jätti hiljalleen ilman mitään, niin kun kerrotaan, ilman mitään irtisanomisia, hän jäi yksinkertaisesti pois siitä. Ja mieheni löysi hänet sitten

jostakin Helsingissä taikka ilmoittautuiko hän hänelle, sillä seu-rauksella, että toi Eetu Salinin minun luokseni taas kuten aikasempaankin. Tällä kertaa Grankullaan.

Minä annoin hänelle, hänelle silloin alakerrassa olevan pienen huoneen, varustin sen häntä varten ja varustin vielä niinkin hyvin, että kun mieheni oli, oli tullut Elannon toimitusjohtajaks, niin hänelle toivat yks ja toinen tukkuliike tavaränäytteitä ja niin hänelle olivat tupakkatehtaatkin lähettäneet tavaränäytteitä ja hänellä oli suuri joukko varsinkin paperossia, laatikoita, laatikoita karttunut. Itse hän ei polttanut. Poltti vain sikaria.

Ja tämän, tämän varaston hän toi sinne minulle Grankullaan ja minä panin sen piirongin-laatikkoon jossa Salin asui ja vedin laatikon auki ja näytin, sanoin että, tässä on sitten ajan kuluketta. Ja se kulukin muutamassa kuukaudessa loppuun.

Salin oli vihanen mies silloin. Hänen mielestensä oli tyhmyyttä tehdä se, se kapina ja että se tulis ja että ne tulisivat häviämään. Samaa mieltä oli miehenikin ollut, ollut että, ne joka tapauksessa tulivat häviämään. Ja niin se kävikin sitten. Ja hän kirjotteli, kirjotteli siellä ahkerasti. Kirjotteli erikoisesti tätä silloista työväen erikoista linjaa vastaan, joka oli sen, oli sen kapinaliikkeen takana ja siinä oli ennen kaikkea Sirola ja, Sirola ja Manner, joita hän nimitti papinpojiksi. Että ne papinpojat ovat, olivat suurimpia syyllisiä siihen että, työväki houkuteltiin sellaiseen tyhmyyteen, kuin mitä se oli.

Nämä paperit jäivät Grankullaan silloin kun, kun noin Salinin oli pakko, meidän oli pakko lähettää Salin sieltä pois. Sen takia että, sitten kun, kun kapina oli juuri loppumassa, loppumassa ja valkokaartilaiset tulossa, tulossa jo Helsinkiä kohti ja täysi varmuus siitä, miten se päättyisi, niin päätimme, päätimme että, oli varminta, niin ja Espoon nimismies hätyytteli Väinöäkin siitä, siitä kapinaan syyllisyydestä vaikka hänhän, hänenhän ei sentään tarvinnut tuntea, tuntea ja tietää minun mieheni toiminnasta siihen aikaan. Vasta jälestä päin siitä ovat muutkin saaneet selvyuden. Niin pelkäsimme että, siinä minä hetkenä tahansa silloin kun, silloin kun varsinainen sota on loppumassa, niin nimismies toimittaa jonkinlaisen kotitarkastuksen ja silloin ei mikään pelasta Salinia.

Ja niin lähetimme hänet Helsinkiin. Hän tuli ensin asumaan, asumaan erään tuttavan huoneistoon, joka tuttava asu maalla siihen aikaan. Ja sen jälkeen hänet kun tämä tuttava tuli Helsinkiin syksyllä, Salin siirrettiin erään, mielestämme luotettavan työmiehen, erään Elannon, Elannossa työskentelevän, muistaakseni joku ajomies se oli, kotiin, joka oli täysin varma siitä ettei hän tekis mitään ilmiantoo. Eikä tehnytäkään, mutta naapuri pääsi selville asiasta. Ja niin vietiin Eetu Salin myöskin vankilaan, jossa hän sittemmin kuoli.

Oli ihan sodan loppu aikaa kun, kun meille ilmestyi, jaa minä en, sitä ennen täytys kertoo, kertoo. Oli ankara ruokapula ja ruokatarvepula ja kumpikin rintama koitti omalle puolelleen saada, saada ruokatarvetta. Niin oli punakaartilaisetkin Helsingin ympäristöllä mobilisoineet useampien talojen karjat. Ja niin ilmestyi meillekin kerran neljä miestä, jotka sanovat että, he ovat tulleet katsomaan meiltä teuraskarjaa. No mitä varten te niitä lehmiiä teurastatte?

No meidän armeijamme tarvitsee ruokaa.

Mutta sitä ennen minun on kerrottava, kerrottava eräs tapaus.

Jo ennen sotia, rauhanaikana, oli Suomessa heränny semmonen karjanjalostus homma, jossa oli valittu jalostettavaks skotlantilainen ^{ayr}eyshirerotu. Sehän olis voitu tuoda tänne suorastaan sieltä, mutta se oli liiaksi kallista ja sitä paitsi suoraan Skotlannista, joka oli sentään lämpimämpi maa kuin Suomi, tuotuna niin ei ne olis ehkä menestyneetkään. Niin meillä oli suunniteltu pitkä aikainen rodunjalostaminen. Meillä valittiin, valittiin meidän silloisesta maataisestamme terveitä ja hyvälypsyisiä lehmiiä jonkinlaiseks ja niistä otettiin kantakirjaan ja merkittiin A1,B1 ja tätä, tällaista karjaa astutettiin puhdasrotuisilla eyshiresonneilla. Ja sillä tavalla saatiin toinen sukupolvi, joka jo oli B2 ja niin mentiin eteenpäin, kunnes tultiin, tultiin niin kutsuttuun A-lehmiin. Ja aina välillä, joskus tuotettiin uusia, uusia suorastaan puhdasrotuisia.

Kuten jo mainitsin, ilmestyi meille, meille siellä eräänä päivänä kolme miestä, jotka ilmoittivat että, he tulevat hakemaan teuraskarjaa. Armeija tarvitsee ruokaa.

Menen hiukan erääseen tapaukseen, joka sattui, sattui vähän aikasempaan.

Olin käynnissä Helsingissä ja siellä sattumalta oikeastaan tapasin agronomi Sandbergin, joka oli eyshireyhdistyksen sihteeri. Hän sanoi minulle, tulkaa minun toimistooni, minulla on erästä asiaa. Menin sinne ja hän ehdotti minulle, hän kysy heti ensimmäiseks, tiedätkö minä lehmieni nimet. Kyllä minä ne tiedän, sanoin. Hän kerto sitten että, punakaarti on ruvennu ottamaan teuraskarjaa ja siltä varalta he ovat laittaneet sellaisille karjoille, joissa on eyshiresonneja ja joissa on jo aloitettu jalostaminen, erikoisia, erikoisia papereita, sanokaamme niin. Ne oli sellaisia kultareunaisia ja punasella painettuja ja muuten semmosia koreen näkösiä, joissa sitten oli sanottun lehmän nimi. Sanoin että meidän karja on niin sekarotuista, mitä meillä siellä on ne lehmät, että ei niille voi antaa mitään tuon näköistäkään todistusta puhdasrotuisuudesta. Mutta hän neuvoi kuitenkin, ottakaa nyt kaiken varalta, sillä kyllä siellä teillekin voi tulla sellainen, sellainen karjanotto teuraaksi. Ja niin minä tein, sitten minä otin ne, otin ne. Mutta eikös siinä ole vähän noin keinottelun mallia, minä sanoin. No jaa, hän

sanoi, sodassa ja rakkaudessa ovat kaikki keinot sallittuja. No sitten minä otin ne ja siinä oli ja sonnilla oli hieno sukutaulu, se tuli siinä mukana.

Eräänä päivänä ilmestyi meille kolme miestä, jotka sanovat, olemme tulleet ottamaan teuraskarjaa. Minä sanoin että, mutta minulla on ensinnäkin aika pieni karja täällä ja toiseksi minä olen juuri ostanut sinne puhdasrotuisen eyshiresonnin ja olen alottanut karjanjalostuksen. Ja pidin pienen esitelmän kuinka, kuinka Suomessa eyshireyhdistys oli, oli alottanut karjan jalostuksen. Ja sanoin vielä että, on tuhlausta pitää semmosia huonolypsisiä lehmiiä ja sitä paitsi me tarvitsemme maitoa. Että jos te voitatte, niin tarvitsette tekin maitoo ja jos valkoset voittaa, niin tarvitsemme maitoo.

Ja hain sitten ne koreet paperit ja otin siitä varmuuden vuoksi esille sen sonnin kantakirjapaperin. Joukossa oli yksi, miesjoukossa oli yksi joka oli karjakko ja oli jo jonkin verran perehtynyt tähän karjan jalostukseen. Hän katseli sitä ja sanoi, sanoi sitten tovereillensa hyväksyvänsä sen minun ehdotukseni. Ja ennen kuin ne lähtivät, niin minä pyysin, mutta antakaa minulle jonkinlainen ostotodistus, että minä saan ostaa heiniä, sillä minulla ei ole juuri yhtään, yhtään heiniä. Olemme jo syöttäneet vähän, vähän olkia, niin paljon että.

Mutta ei ne lehmät niillä pelkillä oljilla lypsä. En maininnu mitään että minulla oli puuliiterissäni auringonkukkapaaluja, joitten avulla olin siihen saakka saanut lehmät lypsämään. Sain todistuksen ja säitytin sitä pitkän aikaa, mutta se jostakin syystä hävinny, jossa sanottiin että, että minä olin oikeutettu ostamaan heiniä sieltä mistä niitä saa.

Sain heiniä. Sain heiniä Leppävaaran kartanosta. Hörlin myi minulle yhden kuorman ja se riitti sellaiseksi jonkinlaiseksi vitamiinirehuks lehmille kevääseen mennessä.

Meiltä ne lähtivät naapuritaloon, niin kutsuttuun isoon Sturhemtansiin. Siellä oli, oli oikeastaan aika paljon parempi karja kuin mitä minulla oli. Se oli, jos minä oikein muistan, se oli etupäässä sitä niin kutsuttua ruotsalaista ruskeeta ja sen Sturhemtansin omisti eräs helsinkiläinen liikemies. Mutta ei nämä tunteneet, nämä miehet, ei se karjakkokaan niin hyvin tuntenu, tuntenu silloisia lehmärotuja, että se olis voinu päätellä niitten. Mutta se pääsi selville että talossa oli karjanrehua. Karjakko huolehti siitä että, pitääkseen karjan niin ilmoitti että heillä on rehua, niin silloin jonkun niistä päähän pälkähti että, että tuolla Oittansin kartanosta oli, oli talven ja sota-ajan kuluessa vähitellen takavarikoitu jokseenkin kaikki karjanruoka. Ne ruokkivat jo lehmiänsä niin kun osaks muutkin siellä paikkakunnalla, vanhojen latojen olkikatoilla ja kaikella mahdollisella viedäkseen ne siihen, elossa siihen hetkeen jolloin sota loppuis, jolloinka pohjosemmasta oli mahdollisuus saada karjanrehua.

Nämä miehet muistivat että siellä on suorastaan, suorastaan jo aika jalostettu melkein, melkein A-ryhmään saakka saavutettu eyshirekarja. Ja ne tekivät siinä semmosen suunnitelman, että he kuljettavat tämän Sturhemtansin karjan sinne ja tuovat sen tänne tilalle, tilalle sitten sen jalostetun eyshirekarjan. Omituinen päätös siinä, helpompi olis ollu kuljettaa rehua sinne ja antaa kummankin karjan olla paikoillaan ja teurastaa sieltä sitten sen mukaan teuraakseen sopivinta mitä oli saatavissa.

Mutta ei tätäkään tarvinnu tehdä, sillä jonkun ajan kuluttua alkoi kuulua huhuja, että saksalaiset ovat tulossa Hankoon. Ja että silloin, silloin sodan loppupää häämöitti jo esillä.

Eikä kestänytkään kauaa kun, kun ensimmäiset junnalliset saksalaisia matkusti siitä Grankullan aseman ohikin. Mutta meillä oli, meillä ollut rakennusmestari, joka vieläkin oli siellä rakennuksia korjailemassa, sanoi, että hän on entinen aliupseeri ja tuntee jonkun verran sotilasasioita. Ja neuvoi meille, sanoi, jos tässä tulee jotakin, jos rintama tulee tästä lävitse kulkemaan, menkää varmuuden vuoksi tuonne perunakellariin. Se on niin vahvasti, siinä on niin vahvat seinät, kiviseinät, että se kyllä kestää kiväärinkuulan. Mutta ei meidän tarvinnu mitään semmosta tehdä, sillä rintama meni, meni pitkin rautatietä ilman että me ees kuulimme yhtään laukausta. Yks, muutamia laukauksia oli sitten vähän Kiilon aseman lähettyvillä ammuttu, mutta muuten saksalaiset pääsivät Helsinkiin ilman mitään vastusta.

No minun oli sitten vaan jatkettava, katsottava mitä tapahtuu ja jatkettava puutarhatöitten hoitoa ja toimitettava sieltä myytäväksi mitä saatiin. Ihmeellistä kyllä, meidän kurkkumme onnistuivat niin että me heti vapun jälkeen voimme lähettää niitä torille ja kauppansa ne tekivät.

Oli muuten surkeeta nähdä sitten tämän, sen jälkeen kun Helsingin valloitus oli, oli ohi, niin helsinkiläisiä rouvia, jotka kävivät, kävivät siellä maaseudulla kysymässä ees pientä erää jotakin vaikka kaurajauhoja, mutta eihän niitä yleensä ollut. Mitä oli rehuja niin ne oli jo keritty syöttään oikeastaan, vähän noin ylimääräisestikin ruista. Talosta silloin kun sen ostimme, niin siellä oli juuri hiljattain puitu ja edellinen viljelijä oli tavallinen maanviljelijä, joka viljeli myöskin ruista, eikä sellainen puutarhaviljelijä kun mitä me olimme, meistä sitten siellä tuli. Ja siellä oli, siellä kävi kyllä semmonen elintarvikkeitten tarkastaja punakaartin puolesta ja kävi myöskin, myöskin meidän jyvääitassa. Ja mittaili sitä ja teki siitä laskelmat ja ilmoitti meille kuinka paljon meillä oli siellä ruista.

Mutta minun sisuni oli, olin oikeastaan, kun minä olin oikeastaan matematiikanopettaja, minun sisuni ei antanu myöden. Niitten laskelma oli väärä. Niitten laskelma oli koko joukon

pienempi kuin mitä se oli minun laskelmieni mukaan ja oikein laskettuna. Minä ilmoitin että siinä on enemmän kun mitä he ilmoittivat ja annoin sen suuremman summan. Mutta joko se jostakin syystä unohtui tai mitä, se jäi sinne. Ja niin meillä oli ruista pitkäksi aikaa. En puhunu siitä kenellekään mitään vaan me jauhatimme sitä Espoon kartanon myllyssä. Ja olimme sillä tavalla varustettu leipäaineksella. En muista kuinka pitkäksi aikaa, mutta ainakin siihen saakka kun elintarviketilanne muuttui paremmaksi sodan jälkeen.

Onnistuin saamaan vielä, vielä uuden puutarhurinkin. Nuoren, nuoren naisen, joka juuri oli päässy puutarhakoulusta ja kotoisin Grankullasta. Me tulimme, hän oli aika taitava ja me tulimme erinomaisesti toimeen. Minä tietenkin koitin perehtyä siihen uuteen ammattiin, jonka olin saanut puutarhaylitirehtöörinä. Hankin kirjallisuutta, hankin myös ennen kaikkea erään ruotsalaisen puutarhalehden, lehden painoksia useampia ja kaikkea mitä minä, kirjallisuutta mitä minä suinkin sain puutarha-alalta käsiini.

Suomensinpakin vielä erään pikku kirjasein. Se oli saksankielinen, jossa oli erikoisesti kaikille puutarhakasveille erikoisesti määriteltynä mitä apulantalajia kukin tarvitsi ja kuinka paljon määrätyle pinta-alalle. Tämä, en muista, minä luulen, että se oli Otava, joka tämän kustansi, mutta sen painos myytiin loppuun hyvin pian. Ja se oli, luultavasti siitä otettiin uusiakin painoksia, sillä se oli yleisenä käsikirjana siihen saakka kunnes valmistui tämä uusi suuri puutarha-kirja, jonka apulantaresepteissä näkyy hyvin jälkiä vielä tästä saksalaisesta käsikirjasta.

Mutta sattui minulle vähän, vähän noin epäonnistumisiakin. Jos sattui, oli onnistuneita sattumiaakin. Olin saanut varatuksi itselleni paljon lantunsiemeniä ja maa oli jo valmiina kylvämistä varten keväällä, keväällä kun sattui niin, että minun nuorin sisareni, Alli, joka oli meillä puutarhaharjoittelijana, hänen oli tarkoitus mennä kylvämään semmosella käsikylvökoneella lanttua. Hän lähti omasta asunnostaan, jona kuten olen ole maininnu, hän asui siinä talon pienessä sivurakennuksessa, tuli sen siemenpussin kanssa sieltä ulos, mutta jostakin syystä palas takasin ja jätti pussin portaille. Ja viipy, tosin hyvin lyhyen ajan, mutta kun hän palas, niin pussi oli poissa. Siellä oli käynyt joku, joka oli nähnyt tämän, että hän oli jättänyt sen pussin portaille ja arveli siinä olevan jotakin, tietenkin ruokatavaraa, sillä ei niitä lantunsiemeniä voinu syödä.

Tässä samalla kerron erään toisen tapauksen. Siinä oli meidän, meidän pihan taikka puutarhan semmosen suuren koivikon reunassa maantien varrella, asui eräs yksinäinen mies, jota

minä epäilin sillä sieltä, sen mökin akkunasta oli suora näköala tämän meidän pienen rakennuksen portaille.

Olin aikasempaankin jo epäillyt tätä miestä. Taikka oikeastaan sitä oli epäilly Tuomiska, joka asui siinä vähän matkaa tämän miehen asunnosta maantien varrella. Ja kun Allilta oli hävinny sieltä pikkurakennuksesta käsilaukusta rahaa, sen käsilaukku oli ollut pöydällä ja akkuna oli ollut auki ja akkuna oli niin matalalla, että siitä ulettui. Ja tämä minun puutarhaapulaiseni väitti, että se oli todennäköisesti se mies. Ja kun tämä, eikä nämä naiset kyenneet sitä asiaa noin salaisesti keskustelemaan, siitä tuli huhu ja mies tuli minun luokseni ja oli, ja sanoi että hän nostaa kunnianloukkausjutun siitä. Ja noin, en oikein muista millä konstilla minä sain sen, sen, en voinut tietenkään todistaa, todistaa, että nämä eivät olleet sitä tehneet vaan sanoin että, mutta sehän minunhan tehtävänäni olis nostaa kunnianloukkausjuttu, koska hän syyttää minun nuorta sisartani, sisartani valheellisten huhujen, huhujen levittämisestä, jotka selvästi ovat valheellisia. Hän ei ikänä voi todistaa, että hän olis, että noin hän olis sen noin vaan ilmoittanut, ilman että mitään sellaista olis tapahtunutkaan.

Ja tämä, kai minä sen esitin niin varmasti, että hän luopuikin siitä jutusta. Mutta olen jokseenkin varma, että hän on myöskin, että hän oli sen tehnyt ja, ja oli myöskin vienyt nämä lantunsiemenet.

Meillä jäi sitten aika suuri pala peltoa, johonka, johonka siemen oli menny. Koitin siihen sitten istuttamalla ja kylvämällä saada porkkanaa, mutta se epäonnistui. Porkkanoista tuli, tuli monijuursia, eikä ne ollu oikeen kauniita ja hyviä, että ne menivätkin rehuksi.

Mutta jo edellisenä vuonna istutetut viinimarja ja mansikka rupesivat myöskin antamaan jonkun verran satoa, joten saimme Helsingin torille aina jokseenkin hyvän lastin puutarhatuotteita, joita Tuomiska myi siellä. Se oli hyvä myyjä. Hän sai aina, aina kuormat kaupaksi ja sitä paitsi suhteellisesti hyvän hinnan.

Paikkakuntalaiset kyllä sanoivat, ettei se Tuomiska tilitä kaikkea mitä se saa, mutta minulla oli mahdollisuus pieneen kontrolliin. Voin aina soittaa Leppävaaraan ja kysellä puutarhatuotteitten hintoja, sillä Hörlinillä oli silloin jo hyvä puutarha, vaikka alkuasteellaan, mutta hyvä puutarha ja säännöllinen, teki säännöllisesti, sieltä tehtiin säännöllisesti torimatkoja Helsinkiin.

Ja vertaillen näitä, huomasin että kun laskeskelin kuorman, puutarhakuorman mahdollisen tuoton, että ne olivat aina joko samoja taikka hiukan enemmän kuin mitä minä sain tietää tältä puutarhurilta. Niin minä voin huoletta sanoa niille jotka tämmöistä huhua levittivät, että olkoon, jos minä saan siitä omani, niin ottakoon päältä pois. Mutta en minä, minä luulen, että se sittenkin oli, että se oli sittenkin rehellinen.

Maijakin oli huvitettu puutarhasta aina niin kun pikkulapset, pikkutyöt ainakin. Ja sillä oli oma, minun puutarhuri oli istuttanu purkkiin sille muun muassa yhden kukan. En muista mikä, mutta mahdollisesti pelarkuuni. Mutta joka tapauksessa se oli hyvin onnistunut ja kukki kovasti. Ja puutarhuri tuumi, että hän tekee hyvän työn Maijalle. Se pisti sen kerran torikuormaansa ja myi ja toi siitä rahaa Maijalle. Maija itki kun sen kaunis kukka oli viety. En osaa oikein sanoa kuinka pitkä matka se on, mutta kyllä se verrattain lähellä Helsingiä, Helsingiä on Grankulla. Se on niitä ensimmäisiä pysäkkiä Helsingiltä, Helsingistä ja siinä oli jonkinlainen oikotie hevostieksi.

Meillä oli silloin kaksi hevosta. Toinen semmonen pienempi harmaa, joka oli aika hyvä hevonen, mutta aika laiska. Ja toinen oli parempi hevonen, jota käytettiin. Ja niin minä ajattelin, että toi laiska hevonen kyllä kelpaa tohon toriajoon ja sillä ajettiin jonkun aikaa. Mutta ei Tuomiska oikein pitänyt siitä, sillä matkakin meni aika hitaasti ja mutta kaikki meni kuitenkin sillä ja me saimme pitää sen paremman hevosen kevät, peltotöihin. Niin, mutta sitten, sitten hän kertoi näin, että he olivat tulleet, tulleet silloista Heikinkatua jo tohon Esplanadin kulmaan lähelle ruotsalaista teatteria. Ja siitä oli tarkoitus mennä Esplanadia pitkin torille.

Torikauppa oli niin järjestetty, että sinne ei saanu mennä ennenkö määrätyn, määrätyn aikana ja sillä tavalla oli useat torille myymään menneet joutuneet vartoamaan lähellä olevissa, lähellä olevilla kaduilla. Ja niin Tuomiskakin oli sitten siinä, siinä Esplanadin ja Heikinkadun kulmauksessa juuri menossa sitten Esplanadia pitkin Helsingin kauppatorille kun sanottu, Poku-niminen hevonen, teki tenän. Se ei mennyt minnekään. Se seiso vaan siinä ja ei saanu minnekään. Ja oli, kuorma oli pysähtynyt ja hevonen ja kuorma oli pysähtynyt juuri raitiovaunukiskoille. Takaa tuli jo vaunu, joka, joka hälyytti ja edestäpäinkin oli tulossa toista raidetta pitkin vaunu ja sekin hälyytti eikä, eikä, mutta ei hevonen mennyt minnekään. Siihen ilmestyi sitten poliisi, joka koitti kiskoa, kiskoa Pokua, mutta Poku ei lähtenyt. Mutta lopuksi sitten sen kun sen omaan päähän pälkähti lähteä liikkeelle, se lähti siitä. Mutta Tuomiskan kertoman mukaan poliisi sano, että tolla hevosella ette saa enää tulla Helsinkiin. Ja se oli, minä rupesin, minä otin kaiken vakavasti ja oikein, mutta rupesin lopulta epäilemään ehkä, että Tuomiska oli sen keksinyt, että se, että saadakseen toisen hevosen. Mutta tuskin, sillä kertomus oli niin, niin todenperäinen, että hänellä olis tarvinna olla, olla hyvin vilkas mielikuviutus ennenkö hän olis sen osannu kertoa juuri sillä tavalla kun se, kun se kaikesta päättäen oli tapahtunutkin.

Olimme saaneet sinä aikana, jona Grankullassa asuimme, talon aika hyvään kuntoon. Omenapuutkin olivat jo kasvaneet vaikka eivät nyt suorastaan mitään paljonkaan hedelmiä antaneet ja muutenkin olimme jo, olimme jo perehtyneet. Tosin minä menetin tämän miellyttävän ja hyvän naispuutarhurin sen takia, että, että häntä moittivat talonvouti ja mieheni isä, joka, joka tultuaan, otettuaan, erottuaan rautatievirasta, virkistyi sen verran, että rupes innostumaan puutarhahoitoon, jota hän ei tuntenut ja joka sitten toimeettomana miehenä aina pyrki tekemään huomautuksiansa siellä ja täällä ja eikä tällainen nuori puutarhurikaan oikein pitänyt. Minä valitin, että hän katsoi asiaksi muuttaa, mutta en voinut, voinut sille mitään.

Mutta sain toisen naispuutarhurin, joka oli jokseenkin yhtä hyväkin ja niin jatkettiin tätä puutarhakauppaa, kunnes Helsingin ympäristölle alkoi, alkoi sodan mentyä tulla, tulla, muuttaa muualta puutarhureita ja siellä oli ennestään puutarhureita, jotka huomasivat, että se olikin hyvää, hyvää kauppatavaraa ja niin alkoi olla jo vähän liikaa paljon Helsingin torilla puutarhakauppiaita.

Ehkä tämä, mutta myöskin se, että, että isä oli ruvennut, naapuriksemme, ei vallan naapuriksi, mutta sinne lähettyville oli, oli sen vanha tuttava arkkitehti Väinö Vähäkallio ostanut, ostanut talon. Oli ostanut Ylätaakkulan ja siihen liittänyt alueen erästä vihtiläisestä talosta, jonka nimi oli Sorkki. Niin hän kertoi, että tämä Sorkin toinen puoli, joka kuului, koko talo oikeastaan oli siihen aikaan kuulunut Hyvinkään viinayhtiölle ja kun viinavalmistus tuli valtion monopoliksi, niin ne olivat halukkaita myymään, myymään sen talonsa. Ja niin alkoi vähitellen mieheni aivoissa kai kehittyä ajatus, että olis oikeestaan mukavampi saada varsinainen vähän isompi talo ja maanviljelystalo. Varsinkin kun puutarha tuotteet, tuotteita alkoi olla jo yllin kyllin Helsingin torilla. Ja pikkutilalla ei voinu paljon mitään muuta ammattia harjottaa kuin puutarhanviljelyä.

Asuimme, asuimme koko tämän, sekä alkusodan, että sen jälkeisen oikeen, oikeen risasen ajan siellä Grankullassa ja lasten kanssa. Siellähän syntyi Heikki ensinnä ja juuri, juuri siihen aikaan kun, kun Helsinkiä saksalaiset piirittivät Helsinkiä. Ja Väinö tuli aina, aina illaks sinne kotiin, jos ei hänellä ollut. Sinä aikana oli jo aikasempaan, sinä aikana olimme, silloin olimme vielä, vielä Kirkkonummella kun Väinö oli joutunut sitten perustetun uuden suomalaisen hallituksen jäseneksi. Hän oli silloisen valtionvarainministerinä ja sitä virkaa jatkui senkin jälkeen kun olimme, olimme muuttaneet Grankullaan.

Ja niin ollen hän ei päässyt paljonkaan meidän kanssamme arkisin siellä olemaan. Hänellä oli, silloin kun hän tuli Elannon, Elannon toimitusjohtajaksi ja niin silloinhan meillä oli vielä helsinkiläinen asuntomme, asuntomme ja mutta silloin tarvitsimme rahaa talonjen ostoon, niin myimme nämä asunto-osakkeet ja Väinö joutui, sai sitten asunnon, koska Elannolla ei ollu mitään valmista, sen jälkeen kun hän joutui Elantoonkin, mitään valmista asuntoa sen toimitusjohtajalle. Niin hän sai semmosen kaupunkilaisasunnon Salmion huoneistoon kuuluvasta erillisestä huoneesta.

Se oli, se oli Pitkäsillan rannassa ja verrattain tilava huone, johonka jätettiin osa silloin muuttaessamme aikoinaan Kirkkonummelle, sinne jätettiin osa tavaraa. Varsinkin Väinön silloin jo verrattain laaja kirjasto, hänen kirjotuspöytänsä ja välttämättömät makuu, sänky ja makuuhuoneet, makuusängyt ja ynnä muuta. Siellä minäkin oleskelin silloin kun minä odotin Heikkiä.

Heikki syntyi juuri heti sen jälkeen kun, heti siinä toukokuun alussa, jolloin, joilloin Helsinki oli jo, oli jo valkoisten hallussa ja jolloin jo odotettiin Mannerheimiä tulevaksi Helsinkiin. Tähän samaan aikaan sattui minua koskevia murhenäytelmiä minun kotipitäjässäni Tyrvännössä. Siellä oli eräs, eräs mies ammatiltaan oikeastaan kansakoulun tarkastaja, jota lähti viimesinä tyrväntöläisinä, kaks tyrväntöläistä tapaamaan ei missään hyvässä merkityksessä vaan minä nimitän, nimittäisin näitä miehiä semmoseks sotarintaman shakaaleiksi. Ne murhasivat ensin tämän, tämän kansakoulun tarkastajan Retulan kylässä ja sitten tulivat kirkonkylään ja siellä ei ollut, ollut ketään heille, ketään varsinaista nuorta, nuorta väkeä, ne oli kaikki rintamalla, toiset punasella ja toiset valkosella rintamalla, muuta kuin minun isäni, joka jo oli siihen aikaan vanhahko mies ja hänen vielä vanhempi renkinsä. Mattilassa ei, sieltä oli kaikki miesväki rintamalla ja naiset hoitivat vain kevätpuolella karjaa. Nämä kaksi miestä, tultuaan sieltä Retulan saaresta, ottivat Anttilasta hevosen ja kärrit ja pakottivat minun isäni kyytimään, niin kuin he sanoivat, kyytimään häntä Hämeenlinnan kaupunkiin. Isäni ei aavistanutkaan mitään ja ihmeellistä kyllä, ne sieltä Retulasta eivät olleet varottaneetkaan mitään. Siellä ne ampuivat muuten toisenkin, toisenkin talon isännän, Retulaisen. Ja niin, niin vasta jonkun ajan kuluttua eräs tyrväntöläinen löysi isäni ammuttuna lähellä, lähellä Lahdentaan kartanoa. Lahdentaan kartanossa ne ampuivat myöskin paroni Standersköltin ja Lepaalta ne löysivät vaan puutarhurin. Ja jatkoivat sitten matkaansa, kuinka pitkälle ja kuinka kauan jaksoi se hevonen niitä viedä, niitten matka oli jo suunnattu Lahdessa olevaa, olevaa punakaartilaisrintamaa, joka sitten myöhemmin juuri, juuri joutui saarretuksi ja josta muodostui se silloinen tavallaan kuuluisa punakaartilais vankileiri.

Olin siihen aikaan Mehiläisessä. Niin kuin sanottu, Heikki syntyi. En päässy edes isäni hautajaisiin.

Muistan vielä niistä viimesiltä ajoilta Lillhemtansissa. Minulla oli siellä, sain sieltä erään nuoren, eräänä keväänä sinne tuli työtä hakemaan eräs nuorehko poika ja tarvitsin silloin ja otin sen. Ja se oli vilkas ja mukava, mutta se oli ennen, aikasempaan ollu, ollu merillä sotilas ja ehkä tavoissaan hiukan poikkes tavallisista maalaisista. Muistan muuten, miten pohjoisenpana, kyllä se oli vielä Espoon puolella, juu, eräässä kartanossa tuli suuri metsäpalo. Ja sieltä hälyytettiin väkeä sitten tähän sammuttamaan joka talosta. Niin soitettiin meillekin Lillhemtansiin. Ja minä lähetin tämän nuoren pojan sitten sinne, minä ajattelin, se on kaikista joutilain menemään tulipaloa sammuttamaan. Oli määrä hevonen ja mies meiltä. Hän sai hevosen ja meni, meni sanottuun, sanottuun taloon. Ja palas sitten iltapäivällä taikka lähempänä iltaa takasin ja minä kysyin sitten häneltä, että löysikö hän helposti sinne. Kyllä hän löysi ja pitikö hän huolen, että hevonenkin sai ruokaa, ettei se jääny sinne. Kyllä minä, minä panin hevosen siinä lähellä olevaan heinämaahan liekaan ja irroitin kärrit ja menin ilmoittautumaan, kävin sitä ennen hevosineni ilmoittautumassa nimismiehelle, talon nimittäin. Ja sitten minä panin hevosen liekaan heinämaahan, heinämaahan ja makasin itse siellä kärrien alla varjossa. Mitä? minä sanoin. Etteks te ollu ensinkään siis tulipaloa sammuttamassa? En mitä minä siellä olisin. Olkaan huoletta, sanoi sitten, minä menin hevosen kanssa taas silloin kun minä olin lähdössä ja ilmoittauduin nimismiehelle, niin että talon asiat on joka tapauksessa hoidettu. Ja mitäs minä enää voin, muuta kuin vähän, vähän nuhdella poikaa, ettei sentään sellaista saa tehdä.

Olishan minulla paljonkin niiltä Grankullan ajoilta, varsinkin niiltä alku ajoilta, ehkä jotakin, mutta en muista nyt kaikkea.

Mieheni joutui nimittäin aika paljon semmoseks vainotuksi. Häntä pidettiin kapinan pääjohtajana melkein. Nimismies soitteli ja hälyytti ja pelkäsin joka hetki milloin hän tulee sinne. Sen takia olin pakotettu lähettämään Salininkin sieltä pois Helsinkiin. Ja Salinin murheellisen kohtalonhan minä olen jo edellä kertonut.

Mutta niin me säilyimme. Me säilyimme muilta paitsi muutamia kotitarkastuksia. Väinö oli, oli jo tällä välin saanu, oli jo saanut Helsingistä Elannolta asunnon, asunnon. Se oli Silta-saarella Siltala-nimisessä talossa, johonka sitten muutimmekin.